

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta pedagogická

Bakalářská práce

2012

Tereza Čtvrtečková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

Katedra pedagogiky

Studijní obor Učitelství pro mateřské školy

Bakalářská práce

**IDEÁLNÍ ZAHRADA MATEŘSKÉ ŠKOLY PODLE
PŘEDSTAV DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU**

(NA 6. MŠ V PLZNI A MŠ RESSLOVA PRAHA)

Tereza Čtvrtečková

Vedoucí práce:

Mgr. Pavla Sovová PhD.

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 2012

.....

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Mgr. Pavle Sovové PhD. za odborné vedení práce a poskytování cenných rad. Dále chci poděkovat Mgr. Ivaně Šircové PhD. za odborné konzultace, pomoc při řešení naskytnutých problémů a čas, který mi věnovala.

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Teoretická část	8
2.1. Význam školních zahrad pobytu dětí ve venkovním prostředí	8
2.2. Funkce školní zahrady.....	11
2.3. Historie školních zahrad.....	12
2.3.1. Zahrada jako součást školy	13
2.4. Legislativní podmínky dnes	16
2.5. RVP PV	17
2.6. Prostředí školních zahrad	18
2.6.1. Rozvoj dětí při volné hře v přírodním prostředí	19
2.6.2. Přírodní učebna	20
2.7. Environmentální výchova na školní zahradě	21
3. Praktická část	27
3.1. Úvod.....	27
3.2. Výzkum.....	27
3.2.1. Cíl výzkumu.....	27
3.2.2. Výzkumné otázky	27
3.2.3. Účastníci výzkumu	27
3.2.4. Metody zkoumání	28
3.2.5. Popis průběhu výzkumu.....	28
3.3. Popis mateřských škol a jejich zahrad	29
3.4. Výsledky výzkumu.....	32
3.4.1. Výčet prvků z obrázků dětí.....	32
3.4.2. Grafické znázornění výsledků	34
3.5. Diskuse výsledků	36

3.6.	Rozhovory s Mgr. Alenou Držalovou a zahradním architektem	37
3.7.	Doporučení pro praxi	38
4.	Závěr	39
5.	Seznam literatury	40
6.	Přílohy.....	41

1. Úvod

Téma této práce jsem vybrala ze zájmu o přírodu a zároveň o předškolní pedagogiku. Školní zahrada obě tyto oblasti spojuje. Zároveň je na téma „školní zahrada“ napsáno velice málo literatury, přestože bychom se v dnešní době měli snažit směřovat k návratu k přírodě. Čím dál tím víc dětí zná přírodu už jen z knížek a v lepším případě z dokumentárních filmů. Proto by se i v odborné literatuře měl zdůrazňovat význam školních zahrad a vůbec pobyt dětí venku. Dnešní svět bojuje s obezitou, alergiemi, sníženou imunitou a na to navazující vysokou nemocností dětí i dospělých. Častý pobyt v přírodě má přitom pozitivní vliv na všechny tyto oblasti. Je důležité, aby si i učitelky mateřských škol uvědomily, jak moc je důležité soužití člověka s přírodou. Spolu s rodiči a příbuznými jsou to totiž právě ony, kdo dává dítěti základ vztahu k přírodě a celému našemu okolí.

Prvotní nápad zabývat se problematikou školních zahrad přišel už před léty, kdy moji blízcí příbuzní navštěvovali mateřskou školu a mě tehdy překvapil stav zahrady. Tak byla vlastně vybrána první mateřská škola k mému výzkumu. Se zahradou druhé školy jsem se seznámila na jedné z povinných praxí během mého studia.

V teoretické části se zabývám konkrétními funkcemi školní zahrady. Potom významem školních zahrad a to jak pro děti, tak celkově pro společnost. Následně se zabývám historií školních zahrad, jejich vývojem a původním významem a pak i zakládáním zahrad jako součástí škol. Dále se zabývám problémy souvisejícími se školní zahradou, především s jejich budováním a užíváním. Na konci této části se zaměřuji na environmentální výchovu na školních zahradách.

V praktické části jsem zkoumala, jaká je představa předškolních dětí o školní zahradě. Zajímalo mě, jestli má reálná zahrada mateřské školy vliv na vnímání dětí a případně jaký. Domluvila jsem se s vedením a personálem dvou vybraných škol a následně jsem provedla kvalitativní výzkumnou sondu ve spolupráci s předškolními dětmi. Školy jsou záměrně vybrány hodně kontrastní. V práci je popsán celý můj postup, metody výzkumu, výsledky, fotografie reálných zahrad a vybrané obrázky dětí. Rozhovor s ředitelkou mateřské školy o chystané renovaci zahrady jsem zařadila do kapitoly diskuse výsledků. Ve stejné kapitole jsou pak uvedeny názory zahradního architekta na ideální zahrady nakreslené dětmi.

2. Teoretická část

2.1. Význam pobytu dětí ve venkovním prostředí

Že je naprosto základní povinností každé mateřské školy vytvořit dětem, či žákům prostředí, ve kterém se budou cítit dobře, které bude bohaté na podněty, není nic, co bychom nevěděli. Bohužel se spousta představ, jak jim toto prostředí utvořit, zakládá na moderních hračkách, pomůckách, uměle vytvořených prostorech atp. a to hlavně elektronických, plastových a do detailů promyšlených. Naneštěstí se to týká nejen vnitřních prostor budov, ale i školních zahrad, které přímo vybízí k tomu, aby se děti seznámily s přírodou a přiblížily se jí.

Pro děti, které jsou třeba z venkova, by zahrada měla být něčím, co jim připomene domov. Pár stromů, potůček, nebo jiný vodní prvek a záhon s květinami úplně postačí k tomu, aby si vzpomněly na mamčinu zahrádku. Naopak pro městské děti má zahrada představovat přírodu, které je ve městech pomálu.

„Dnes chodíme po asfaltu, ne po dobré zemi, vzhlížíme na neonem ozářený smog, ne na hvězdné nebe nad námi. Příroda je dnes cizí, je sama ohrožený druh.“¹

„Problém školních zahrad je celosvětový. Česká republika má však dobrou startovací pozici v tom, že ještě mnoho škol pozemky vlastní, což není tak běžné na západ od našich hranic. Zda tuto pozici nepromarníme nebo jsme ji už nepromarnili, se brzy ukáže.“ „Současný stav školních zahrad u nás můžeme vysledovat z dotazníkového průzkumu... Ukazují, že nejvíce školních zahrad zmizelo po roce 2000 a že školní zahrady nadále mizejí.“²

Je velmi důležité, kde dítě vyrůstá. Žádné jiné místo, které navštíví, nebo kam se v pozdějším věku přesune, na něj nebude mít takový vliv jako to, kde prožilo dětství. Jenom tehdy se mu může pořádně rozvinout cit pro ochranu přírody. Všichni, kdo mají s výchovou dítěte něco společného, by si měli uvědomit, že to co se dítěti stane, co

¹Kohák Erazim AUDY, Jana et al. Učíme se v zahradě. Vyd. 1. Kněžice: Chaloupky o. p. s., školská zařízení pro zájmové a další vzdělávání, 2007. 497 s.

²Burešová Květoslava AUDY, Jana et al. Učíme se v zahradě. Vyd. 1. Kněžice: Chaloupky o. p. s., školská zařízení pro zájmové a další vzdělávání, 2007. 497 s.

uvidí a co zažije na místě, kde vyrůstá, si celý život ponese s sebou jako jednu z nejcennějších věcí. Vždyť není nic krásnějšího, než když si můžeme vzpomenout na to, jak jsme si na stromě jako malí udělali domeček, ze kterého jsme pozorovali okolí nebo jak jsme běhali po lese a pak po louce váleli sudy, k tomu se připojí nezapomenutelné zážitky ze všech průšvihů a lotrovin, které buď tajíme dodnes, nebo se nám pořádně vymstily. Velká část dnešních dětí bude v dospělosti matně vzpomínat na to, jak se doma u počítače v nové hře dostaly až na padesátou úroveň, kde musely zabít bytost, která byla napůl robot a napůl medvěd co plival ohnivé koule.

Z tohoto docela děsivého scénáře jim má pomoci právě školní zahrada. Představuje totiž ideální místo, které je dostatečně prostorné, podnětné a bezpečné. Díky tomu, že je oplocená, se dítě nemůže ztratit ani potkat s cizími lidmi. Za to zde může zkoumat volně přírodu, hrát si v ní a poznávat, že pohyb na čerstvém vzduchu je něco, co se mu líbí.

Za jeden z hlavních úkolů učitelů můžeme považovat to, že má probudit u dětí zvědavost a zájem o okolní svět. Cílem je, aby se dítě samo ptalo a objevovalo základní poznatky ze života. Celý život si s sebou ponese poznání z věcí, na které přišlo samo. Je nedocenitelné, když může vypěstovat svoji rostlinu už od semínka a musí se o ni starat. Uvědomí si, jak je život křehký, když jim rostlinka zvadne nebo shnije. Po této zkušenosti se dítě naučí vážit si života, přírody a obojí chránit. Spojuje se zde přirozeně hra a učení.

„Nejlepší způsob, jak může dítě postupně zvládat předpoklady k rozvoji všeho, co bude v životě později potřebovat, je samostatná tvořivá hra a experimentace. Každá hra nebo hravě motivovaný úkol dávají příležitost navázat na osobní prožitek, uplatnit zkušenosti a zájmy, vyjádřit vlastní představu o světě i osobitý vztah k němu.“³

„Co se v mládí naučíš, ve stáří jako když najdeš.“ Všichni toto přísloví známe, ale málokdo ho bere opravdu vážně. Přitom je faktem, že dítě, které prožije dětství v harmonii s přírodou, se k ní pak po celý život vrací. Základní návyky, které získalo, pak předává dál a dál. Tyto návyky získá od svého okolí, protože se dlouhou dobu učí nápodobou toho, co vidí. Jsou-li rodiče dětí nadměru zaměstnání, prarodiče nejsou již tak aktivní, stráví dítě v mateřské škole velkou část z celého dne. Pobyt v přírodě nebo

³OPRAVILOVÁ, Eva a GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Kurikulum předškolní výchovy. 2. díl, Léto v mateřské škole: učebnice pro pedagogické obory středních, vyšších a vysokých škol*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 125 s. ISBN 80-7178-245-9.

alespoň ve venkovních prostorách proto zajišťuje právě mateřská škola. A snahou každé mateřské školy, by mělo být právě tento pobyt přírodě alespoň co nejvíce přiblížit.

Ve venkovních prostorách mají děti dle vyhlášky trávit asi dvě hodiny času denně (viz na str. 17 této práce). Délku pobytu dětí venku lze upravit dle počasí, a tak se často zkracuje. Ono už jenom to, než se děti připraví, oblečou a obují, zabere značnou část času. Pak honem ven a už zase rychle zpátky, ať se do oběda stihneme zase zout atd. Doba pobytu venku se tak zkrátí zhruba o půl hodiny.

V České republice je silně zažitý takový systém, že děti chodí ven až po řízené činnosti a svačině. Prodloužit pobyt dětí venku by šlo tím, že i tyto činnosti přesuneme do venkovních prostor. Pro volnou hru dítě nepotřebuje nutně hračky ze školky, příroda jich nabízí nepřeberné množství sama.

V porovnání se severskými zeměmi, kde předškolní děti tráví minimálně 80% času venku za jakéhokoliv počasí, je to doba opravdu krátká. V českých mateřských školách by učitelkám a rodičům vadilo, kdyby si děti hrály v nevlídném počasí, to že děti si v dešti hrají dokonce i rády, je nezajímá, a když ano, tak se zase bojí o jejich zdraví. Přitom pobytem venku během celého roku se dítě vlastně otužuje a posiluje se jeho imunitní systém. Ve skandinávských zemích je to naopak.,, *Nikomu z dětí, pedagogů ani rodičů nevadí, že si děti hrají v silném dešti, v kalužích, že chodí na celodenní výlety v zimních mrazivých i jarních a podzimních sychravých měsících. Nikoho ani nenapadne, že by se měl nechat ve svých oblíbených činnostech omezovat počasím. Heslo, že neexistuje špatné počasí, ale špatně oblečený člověk, zde platí beze zbytku! Dlouhodobým, celoročním pobytem na čerstvém ovzduší se děti významně otužují. Při pravidelném pobytu venku dochází k vytváření úzkého a přátelského vztahu mezi dítětem a přírodou již od nejútlejšího věku. Není proto divu, že zdravotní stav obyvatel Skandinávie, ale také stav jejich životního prostředí je ve srovnání s ostatními evropskými státy výrazně lepší.*"⁴

Otázka k zamyšlení tedy zní: Proč se nepoučit a nevzít si z obyvatel severu příklad? Možnou odpovědí je, že u nás není ta generace, která by celý národ pro tuto myšlenku

⁴AUDY, Jana et al. Učíme se v zahradě. Vyd. 1. Kněžice: Chaloupky o. p. s., školská zařízení pro zájmové a další vzdělávání, 2007. 497 s.

nadchla. Zlepšení životního prostředí totiž není úkolem jenom pro jednotlivce či skupinu.

2.2. Funkce školní zahrady

Funkcí školní zahrady je hned několik. Učitelky by se měly snažit v průběhu roku využít naprosto všechny, což vzhledem k tomu že spolu souvisí, není takový problém. Většinu funkcí využijí už jenom tím, že na ní s dětmi přijdou, jsou tak přirozené a automatické, že žádné speciální poučky potřeba nejsou. Stačí jenom nechat dětem trochu volnosti. Hlavní funkce školní zahrady tedy jsou: funkce rekreativní, relaxační, společenská, výuková, pohybová, a jistě bychom dokázali najít ještě mnoho dalších, už více konkrétnějších.

Rekreativní funkce - děti zde aktivně nebo i pasivně odpočívají a regenerují tak svou mysl i tělo. Je zde čerstvý vzduch a více prostoru než ve třídě pro volný pohyb.

Relaxační funkce - odbourávají zde fyzické nebo i psychické napětí tím, že dělají, co je baví, co chtějí (v rámci možností) a co je jim příjemné. Jsou tu totiž trochu volnější činnosti než v budově.

Společenská funkce - děti se zde potkávají s ostatními dětmi z jiných tříd, poznávají jiné učitelky. Ve školkách, kde si učitelky děti předávají, a dítě tak má každý rok jinou paní učitelku, tato úloha napomáhá minimalizovat stres z cizího člověka a prostředí. Děti se zde také setkávají se svými sourozenci (pokud jsou zařazeni v jiných třídách). Zažívají zde jiné sociální situace a sdílením zkušeností a zážitků si rozšiřují své obzory.

Výuková funkce - pokud jsou na pozemku zahrady zařazeny různé biotopy, mohou děti poznávat více různých prostředí, setkají se a rozvíjejí další klíčové kompetence ze všech vzdělávacích oblastí. Vzdělávat děti venku ale lze, i když takovéto možnosti na školní zahradě nejsou. Příroda je podnětná i v malém množství.

Pohybová funkce - vzhledem k velikosti vnitřních prostor mateřských škol je větší prostor na vybití energie a protáhnutí celého těla téměř nutností. Děti se také naučí, že sportovat lze i jinde než v tělocvičně.

2.3. Historie školních zahrad

Důležitost propojování výuky, vývoje člověka a pobytu v přírodě vnímali mnozí pedagogové i v minulosti. Uvedme si například několik myšlenek J. A. Komenského

„Lidé mají se učit, pokud nejvíce možno, ne nabývati rozumu z knih, nýbrž z nebe, země, dubů a buků, tj. znáti a zkoumati věci samy a ne pouze cizí pozorování a doklady o věcech.“

„Následujeme-li přírody jako vůdkyně, nikdy neupadneme na scesti.“

„Pod vedením přírody nelze nikterak zablouditi.“

„Škola mateřská je příjemné jaro, ozdobené výhonky a květkami různé vůně. Škola s vyučovacím jazykem mateřským představuje léto, které ukazuje plné klasy s některými dříve dospívajícími plody. Gymnázium se rovná podzimu, který sbírá plné plody polí, zahrad a vinic a ukládá je v sýpkách ducha. Akademie konečně ať jest obrazem zimy, která připravuje sebrané plody k rozmanitému užití, aby bylo z čeho žítí v celém ostatním průběhu života.“ (J. A. Komenský)⁵

Souznění, které Komenský viděl ve spojení učení, vývoje člověka a pobytu v přírodě, je silně nadčasové. Kdy si to ale uvědomíme, záleží na každém z nás. Opravdu nám pokrok techniky a lidského vědění znemožňuje žít v souladu s přírodou? Neřekla bych. Lidé jenom zpohodlněli, zlenivěli a možná zapomněli, jak je příroda krásná, bohatá a moudrá. Naštěstí ne úplně všichni. K té hrtce by měly patřit právě i učitelky mateřských škol, které dalším a dalším generacím mohou přírodu přiblížit, a tím tak postupně dovést lidi k uvědomění si důležitosti a významu přírody.

V historii školních zahrad nelze moc mluvit o nějakém herním účelu. Sloužily spíše k poznávání a k práci na pozemku. Bylo to zapříčiněno především tím, že dítě bylo bráno jako zmenšený dospělý a na hry nebylo moc prostoru. Ale protože děti trávily mnohem více času venku ostatními činnostmi, měl pravděpodobně pozitivní vztah k přírodě téměř každý.

⁵In : AUDY, Jana et al. Učíme se v zahradě. Vyd. 1. Kněžice: Chaloupky o. p. s., školská zařízení pro zájmové a další vzdělávání, 2007. 497 s.

Už J. A. Komenský dával důraz na to, aby se děti co nejvíce poznatků naučily samy, právě pozorováním a zkoumáním přírody. Příroda jako přirozená učitelka nabízí dětem takovou škálu možností, podnětů ke zkoumání, hrám, atp., jakou nenajdeme nikde jinde. Jednoduše ani nelze takovou škálu nijak uměle vytvořit.

Příroda je schopna nabídnout všem činnost přiměřenou jejich věku a schopnostem. Nechává děti, aby si samy určily, co ještě zvládnou a co už ne. Proto by každá mateřská škola a škola základní měla být schopna dětem přírodu přiblížit, k čemuž výborně poslouží právě prostory školní zahrady.

2.3.1. Zahrada jako součást školy

V historických pramenech se informace o školních zahradách týkají většinou základních škol. Dají se však aplikovat i na zahrady mateřských škol, což je uplatněno právě v této práci.

Zahrady při školách začaly být budovány až po vydání Všeobecného školního řádu císařovny Marie Terezie 6. 12. 1774. Ze začátku jich bylo opravdu málo a jejich hlavním účelem bylo, aby si učitel mohl vypěstovat ovoce a zeleninu pro svoji potřebu. Učitel totiž pouze část svého platu dostával v penězích, počítalo se s tím, že si jisté množství potravin vypěstuje sám. I tak výuka probíhala už i v nich.

„Vychovávej ve shodě s přírodou. Výchova přírody nic nezkaží, co proti přírodě jest špatné. Taková přirozená výchova stává se základem a vodítkem výchovy umělé, zná-li vychovatel, které síly spočívají v duši dětské, za jakých podmínek jsou činy, jaké mají zákony a jak mohou cestou od přírody určenou stále býti vyvíjeny a zušlechťovány.“⁶

První opravdu „školní zahrada“ v České republice byla vybudována ve 40. letech 19. století v Praze v Budči. Na velkém pozemku byly rostliny systematicky uspořádané dle geografického rozšíření a byly opatřené popiskami. Součástí bylo i stavení s nářadím.

V druhé polovině 19. století se díky říšskému školnímu zákonu měnil školský systém. Byla zavedena povinná osmiletá školní docházka, která se kromě nařízení i

⁶Zahradník Vincenc In: AUDY, Jana et al. Učíme se v zahradě. Vyd. 1. Kněžice: Chaloupky o. p. s., školská zařízení pro zájmové a další vzdělávání, 2007. 497 s.

kontrolovala. V jednom z paragrafů tohoto zákona bylo ustanoveno že „*při každé škole opatřeno buď místo pro tělocvik, v obcích venkovských, pokud možná, zahrada učitelovi a nějaký pozemek, na němž by se mohly dělati zkoušky hospodářské.*“⁷

Zahrada se stala součástí krajiny venkova, byla ovlivněna i tehdy oblíbenou krajinářskou architekturou. Ještě ale nebylo určeno, kdo je povinen na zřízení a udržování zahrady přispívat. V roce 1873 bylo konečně rozhodnuto, že tato povinnost náleží obci. Budování školních zahrad už tehdy bylo provázeno obecnou snahou o vytvoření pozitivního vztahu k přírodě.

„*8. ledna 1871 ministr vyučování nařídil svým výnosem, aby se všestranně působilo k tomu, „by všechny školy poněmž opatřeny byly zahradami školními.“ V roce 1876 se ke školním zahradám vyjádřilo opět svým výnosem vídeňské ministerstvo, které konstatovalo, že „dostatečně zařízená školní zahrada může poskytnouti mnoho názorných prostředků učebných.“*

„*Mimořádně důležitým pro další rozvoj a existenci školních zahrad byl především výnos zemské školní rady ze dne 17. června 1879, který opětovně vybízel a nabádal podřízené okresní školní rady, aby se náležitě staraly o zakládání školních zahrad.*“

„*Přiměřeným užíváním zahrady školní nabývala by mládež důkladných vědomostí o mnohých důležitých předmětech přírodních a též o způsobu, kterak jich užívati sluší, zároveň pak povzbuzoval by se v ní smysl pro přírodu a tím i smysl pro ušlechtlejší zábavy, čímž by se i cit dítek šlechtil.*“⁸

Tehdy předpisy poprvé stanovily, že „*příslušenství školy tvoří šatny, umývárna, předsíň, záchody, sklep, půda, kůlny na dřevo a jiné náčiní, školní cvičiště a školní zahrada*“⁹ a zahrada se tak poprvé dostala na stejnou úroveň jako ostatní prostory.

⁷ Morkes František In: AUDY, Jana et al. *Učíme se v zahradě*. Vyd. 1. Kněžice: Chaloupky o. p. s., školská zařízení pro zájmové a další vzdělávání, 2007. 497 s.

⁸ Morkes František In: AUDY, Jana et al. *Učíme se v zahradě*. Vyd. 1. Kněžice: Chaloupky o. p. s., školská zařízení pro zájmové a další vzdělávání, 2007. 497 s.

⁹ Morkes František In: AUDY, Jana et al. *Učíme se v zahradě*. Vyd. 1. Kněžice: Chaloupky o. p. s., školská zařízení pro zájmové a další vzdělávání, 2007. 497 s.

Školní zahrada poskytovala vědomosti přírodních předmětů a rozvíjela smysly a lásku k přírodě, hlavně k živočichům a rostlinám.

Zřídít zahradu byla pořád povinnost obce, ovšem jedna zahrada mohla sloužit více školám a základní evidenci školních zahrad měla vést okresní škola. Byla vyvíjena snaha o to, aby veškeré školní zahrady byly i školním majetkem.

Školní zahrada měla mít ovocnářské, zelinářské, hospodářské a botanické oddělení a k tomu prostor pro pěstování květin. Botanické oddělení mělo mít i vodní nádržku s vodními rostlinami a vodními zvířaty.

Jako odměnu za práci žáci dostávali vypěstované plody, semena a květiny zadarmo. Podobný vztah fungoval i mezi školou a obcí. Důležité byly zahradnické a ovocnářské výstavy, kterých se škola měla účastnit.

„Školní zahrada (a aktivní práce žáků na ní) byla považována za předvýchovu pro zemědělství, do jisté míry ale i průmysl. Za základní a hlavní se však považovalo vytváření pozitivního vztahu žáků k přírodě, který měl vrcholit v jejich nejrůznějších aktivitách zaměřených na ochranu přírody. Pedagogická teorie přitom vycházela z poznání, že pouze ten, kdo vlastní práci od semene vypěstoval rostlinu až do plodu a vychoval zvíře od jeho vylíhnutí do rozmnožení, poznává a cení si dovedností i námahy, kterých je k tomu zapotřebí, a naučí se vážit si veškeré přírody a také ji dokáže patřičně chránit.“¹⁰

V roce 1937 byl vydán Řád školních zahrad pro národní školy, který zdůraznil význam školní zahrady pro děti ve smyslu ujasnění hodnoty práce cizí i vlastní.

Nařídil zřízení školní zahrady u každé školy a určoval nejmenší vhodné rozměry.

„Při školách jedno až trojtřídních neměla být školní zahrada menší než 4 arů, při čtyř a všetrídních školách měla mít nejméně 6 arů a při školách měšťanských měla mít alespoň 8 arů. Pokud byla obecná škola spojená s měšťanskou, měla být školní zahrada o

¹⁰Morkes František AUDY, Jana et al. Učíme se v zahradě. Vyd. 1. Kněžice: Chaloupky o. p. s., školská zařízení pro zájmové a další vzdělávání, 2007. 497 s

velikosti alespoň 9 arů. ¹¹ V každém okrese musela být alespoň jedna vzorová školní zahrada, která ostatním poskytovala semena, sazenice atp.

Sloužila k tomu, aby žáci vlastní prací a vlastními objevy a pozorováním poznávali základní rostliny a naučili se, jak o ně pečovat a pěstovat je. Nešlo pouze o hru, ale o cílené pěstování. Většinu prací měli vykonávat žáci a učitel pouze dohlížel a práci řídil. Zahradníka mohla mít pouze opravdu rozlehlá zahrada.

2.4. Legislativní podmínky dnes

V dnešní době na zahradě děti většinou už nic nepěstují. Jeden z důvodů také je, že podle hygienických norem Evropské unie vypěstované ovoce a zeleninu nesmí mateřská škola využít.

U nás je platná vyhláška ze dne 25. září 2009, kterou se mění vyhláška č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých podle § 108 odst. 2 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví.

„§ 3 Prostorové podmínky

Nezastavěná plocha pozemku pro zařízení pro výchovu a vzdělávání a provozoven pro výchovu a vzdělávání určená pro pobyt a hry dětí předškolního věku, včetně travnaté plochy, musí činit nejméně 4 m² na 1 dítě. V zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc a ve školských zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy musí činit nezastavěná plocha pozemku určená pro pobyt a hry dětí nejméně 4 m² na 1 dítě bez ohledu na věk dětí. Pozemek musí být oplocen z důvodu ochrany zdraví a zajištění bezpečnosti dětí.

Při volbě rostlin a dřevin vysazovaných na pozemky určené pro zařízení pro výchovu a vzdělávání a provozovny pro výchovu a vzdělávání musí být zohledněna ochrana zdraví dětí a žáků. Dřeviny nesmí způsobit snížení parametrů denního osvětlení ve výukových a pobytových místnostech pod požadovaný limit. Vzdálenost sazené dřeviny od obvodové zdi budov musí být stejná, jako je její předpokládaná maximální výška. Vysazené rostliny, travnaté plochy a dřeviny musí být řádně udržovány. Pro údržbu musí být

¹¹Morkes František AUDY, Jana et al. Učíme se v zahradě. Vyd. 1. Kněžice: Chaloupky o. p. s., školská zařízení pro zájmové a další vzdělávání, 2007. 497 s

užívána voda alespoň I. třídy jakosti odpovídající české technické normě upravující jakost vody pro závlahu. ¹²

Zdá se mi zvláštní, že je od zřizovatelů snazší získat peníze na pořízení umělého trávníku, či jiný umělý povrch, než na údržbu přirozené zeleně.

„§ 21 Provozní podmínky

Časové rozložení výuky, sestava rozvrhu a režim dne zařízení pro výchovu a vzdělávání a provozoven pro výchovu a vzdělávání se stanoví podle požadavků zvláštního právního předpisu s ohledem na věkové zvláštnosti dětí i žáků, jejich biorytmus a náročnost jednotlivých předmětů. Při výuce je třeba dbát na prevenci jednostranné statické zátěže vybraných svalových skupin výchovou žáků ke správnému sezení a držení těla.

V zařízeních pro výchovu a vzdělávání a provozovnách pro výchovu a vzdělávání pro děti předškolního věku je denní doba pobytu venku zpravidla 2 hodiny dopoledne, odpoledne se řídí délkou pobytu dětí v zařízení. V zimním i letním období lze dobu pobytu venku upravit s ohledem na venkovní teploty. Pobyt venku může být dále zkrácen nebo zcela vynechán pouze při mimořádně nepříznivých klimatických podmínkách a při vzniku nebo možnosti vzniku smogové situace. V letních měsících se provoz přizpůsobí tak, aby bylo možné přenést výchovnou činnost dětí do venkovního prostředí nebo stíněných teras v co největším rozsahu. ¹³

2.5.RVP PV

V rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání najdeme i kapitolu pojednávající o podmínkách předškolního vzdělávání. Na začátku této práce píšu o vytváření podnětného prostředí pro děti. Pro tento proces ovšem existuje několik podmínek.

„Základní podmínky, které je třeba při vzdělávání dětí dodržovat, jsou legislativně vymezeny příslušnými právními normami (zákony, vyhláškami, prováděcími právními předpisy). V návaznosti na ně RVP PV podrobněji popisuje a doplňuje další materiální, organizační, personální, psychohygienické a pedagogické podmínky, které příznivě

¹² Česká republika. Vyhláška č. 410/2005 Sb. o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých. In: Sbíрка zákonů, Česká republika. 2005, částka 141, s. 7478–7488.

¹³ Česká republika. Vyhláška č. 410/2005 Sb. o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých. In: Sbíрка zákonů, Česká republika. 2005, částka 141, s. 7478–7488.

ovlivňují, resp. podmiňují kvalitu poskytovaného vzdělávání, vymezenou a požadovanou RVP PV. ¹⁴

Jestliže chceme děti přiblížit přírodě a vůbec je seznamovat s venkovním prostředím, je takovou podmínkou i školní zahrada. Zahrada mateřské školy patří do věcných (materiálních) podmínek předškolního vzdělávání. Ta je vyhovující, když:

„na budovu mateřské školy bezprostředně navazuje zahrada či hřiště. Tyto prostory jsou vybavené tak, aby umožňovaly dětem rozmanité pohybové a další aktivity. Důvodem je skutečnost, že osvojování vzdělávacího obsahu dítětem je záležitostí dlouhodobou, procesuální a komplexní. Dítě získává a zdokonaluje své kompetence postupně a průběžně. Pokud tomu tak není, jsou zajišťovány podobné prostory v dostupné vzdálenosti. ¹⁵

2.6. Prostředí školních zahrad

Z průzkumu o vývoji pozemků za 12 let v části Prahy vyplývá, že vybavení mateřských škol, co se týče herních doplňků, jsou mateřské školy čím dál tím více a lépe vybavené. Za to stav přírodních objektů jako jsou stromy, keře ale i trávniky, je pořád horší a horší.

„Zvýšil se počet neodstraněných suchých a nemocných dřevin. Více se vyskytují keře geometricky sestříhované, takže normálně rostoucí keř se děti učí podvědomě vnímat jako neupravený. Trávniky u poloviny zahrad nejsou dobře udržované, jsou změchovatělé, často plné plevelných rostlin i různých odpadků. ¹⁶

Na většině zahrad je vyrovnaný povrch pozemku na rovnou plošinu. Přitom na členitém terénu mohou děti mnohem lépe rozvíjet nejen svoji fyzickou výbavu, ale takovéto prostředí nabízí i mnohem více podnětů ke hrám, průzkumům a různým poznáním.

Na zahradě mateřské školy musí být samozřejmě zajištěna bezpečnost. Což je minimalizování jedovatých rostlin, hub nebo i živočichů. Učitelky mají znát základy první pomoci, děti musí být poučeny, že nesmějí nic ochutnávat bez dovolení. Plot,

¹⁴SMOLÍKOVÁ, Kateřina a kol. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2004, 48 s. ISBN 80-870-0000-5.

¹⁵SMOLÍKOVÁ, Kateřina a kol. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2004, 48 s. ISBN 80-870-0000-5.

¹⁶ Strejčková Emilie AUDY, Jana et al. *Učíme se v zahradě*. Vyd. 1. Kněžice: Chaloupky o. p. s., školská zařízení pro zájmové a další vzdělávání, 2007. 497 s

který zajistí, že se na školní zahradu nedostanou cizí osoby a koneckonců také aby se děti neztratily.

V našich mateřských školách je prioritou bezpečí dětí. Nejdůležitější je, aby se jim nic nestalo. Často jim tak schází odvaha a následně i snaha zkoušet, jsou méně šikovné a tvůrčí při zdolávání překážek čistě proto, že nemusí nebo spíše ani nemohou vyzkoušet všechny způsoby. Mělo by být jednou ze základních dovedností umět třeba padat.

Nemůžeme se ale učitelkám divit, když veškerá odpovědnost za děti je jenom na nich. Konfliktů s rodiči neustále přibývá. Když si totiž rodiče nepřejí, aby jejich Anička nechodila ven, když je méně než dvanáct stupňů protože by mohla nastydnout a že v žádném případě nesmí běhat, aby se neuhnala tak nastávají učitelce opravdu krušné časy.

Některé se ale bojí a úzkostlivě udržují děti na velmi krátké uzdě až příliš. Když děti nesmí třeba ke keřům, protože by tam mohli být nějakí brouci, nebo běhat po trávě aby se neumazaly.

2.6.1. Rozvoj dětí při volné hře v přírodním prostředí

Intelligence se rozvíjí volnou hrou, kdy si dítě musí samo vymyslet hru, prostředky, spoluhráče a cíl. Volná hra se nejlépe rozvíjí ve vhodném prostředí, to už se dnes musí cíleně vytvářet. Ještě v padesátých letech, možná i později, si děti hrály volně na ulici nebo volných prostranstvích. Našly zde klacíky, kameny i písek a uvedená prostředí byla poměrně bezpečná. Dnes se ale se stále přibývajícimi auty ulice za vhodné místo ke hře rozhodně považovat nedá. Máme k přírodě mnohem dál, než předchozí generace. „*Volná hra je prostředím, kde dítě může testovat a rozvíjet své schopnosti.*“¹⁷

V přírodním prostředí jim nespočet podnětů nabízí jak určité výzvy, tak i rizika. Riziko je pro děti důležité. „*Nejlepší ochranou proti úrazům je šikovnost a pohyblivost dětí, jakož i zkušenost získaná ze styku s rizikem.*“¹⁸ Proto nesmíme dětem ve veškerém riziku bránit. Není to v souladu s myšlenkou a záměrem dát dětem pro samostatnou hru volnost.

Se změnami, které přináší proměna zahrady na zahradu v přírodním stylu, se mění myšlení učitelek i dětí.

¹⁷ GRÜNDLER, Elisabeth C. a Norbert SCHÄFER. *Dětská hřiště a zahrady v přírodním stylu; význam, plánování, realizace*. Vyd. 1. Hradec Králové: Ministerstvo životního prostředí ČR, 2010, 85 s. ISBN 978-80-7212-523-4.

¹⁸ tamtéž

„S údivem pozorujeme, jak nápadité hry si děti vymýšlejí a jak málo instrukcí a pomoci potřebují. Jsme přítomny, ale stojíme klidně opodál. Mnohem více vnímáme a o vývoji dítěte můžeme informovat rodiče podrobněji než dříve. ... Dnes máme také mnohem méně důvodů k zasahování, neboť agrese mezi dětmi ubylo. Protože mají víc možností a víc prostoru být aktivní, jsou jejich hry produktivnější a nápaditější.“¹⁹

V přírodě to není zase tak těžké. Sama nám v ledasčem pomůže nebo alespoň poradí. V dnešní uspěchané době je jak pro učitelky, tak pro děti nejtěžší naučit se zastavit a prostě poslouchat a koukat se kolem. Tomuto se musí naučit nejprve samy učitelky, na které je někdy vyvíjen tlak, aby toho „co nejvíce naučily“ (ze strany vedení, rodičů, dětí a v neposlední řadě i jejich rodin). Ze strachu, že polovinu věcí nestihnou radši ani neodpočívají, což se odráží na kvalitě jejich práce. Tento stres pak přenáší i na děti a ty jsou zbrklé, roztržité, protivné, ale hlavně zmatené. Z toho je jasné, že i děti musí umět odpočívat.

2.6.2. Přírodní učebna

Za přírodní učebnu můžeme považovat zahradu, na které můžeme najít mnoho rozmanitých druhů určených k pozorování ale třeba i k pěstování a užívání. Jde o prostor, kde se děti přibližují přírodě na dotek, poslech, zkrátka tak nablízko, že ji jednoduše cítí a vnímají všemi smysly a učí se s ní zacházet.

„Přírodní učebnou nazýváme školní zahradu uzpůsobenou k výuce nejrůznějších vyučovacích předmětů (oborů) „pod širým, nebem“ prostřednictvím tvořivých a komunikativních metod tak, aby žáci získávali povědomí o složitosti a podmíněnosti dějů v přírodě, krajině i na poli na základě vlastní přímé zkušenosti, prožitků ze zdarů i nezdarů vlastních pokusů a pozorování. Přírodní učebna může obsahovat živoucí ukázky biotopů typických pro region, krajových odrůd ovocných dřevin, obilnin, okopanin, předních a technických plodin, ale i léčivých a okrasných rostlin.

Měl by to být prostor pro získávání pracovních dovedností, pro pozorování vzájemných vztahů mezi organismy, pro ověřování teoretických informací z výuky,

¹⁹ GRÜNDLER, Elisabeth C. a Norbert SCHÄFER. *Dětská hřiště a zahrady v přírodním stylu; význam, plánování, realizace*. Vyd. 1. Hradec Králové: Ministerstvo životního prostředí ČR, 2010, 85 s. ISBN 978-80-7212-523-4.

k mezipředmětovému využití, místo k uskutečňování projektového vyučování, sezónních výstav i pro veřejnost, pro sžívání třídních kolektivů, místo k odpočinku relaxaci, zároveň však k získání návyku ohleduplného pohybu v přírodě (respektování uliček, šetrný vztah ke všem živým bytostem včetně rostlin i k práci jiných žáků).“²⁰

Je otázka, zda se takováto zahrada dá vybudovat i v centru města. Osobně bych řekla, že i v centru je možné vybudovat přírodní oázu klidu. Když už není možnost na zahradě mít vícero biotopů, měla by se mateřská škola v rámci vzdělávání dětí snažit jim tyto biotopy přiblížit alespoň cestou besed, seminářů, návštěv lesa atp.

„Je úkolem nás pedagogů naučit děti pozorovat a chápat, co a proč se v přírodě děje a jak svými zásahy do těchto koloběhů jejich činnost urychlujeme, měníme nebo úplně zastavujeme. Jaké to přináší důsledky nejen pro člověka, ale i pro ostatní organismy. Přírodní školní zahrada je ideálním místem, kde mohou děti denně sledovat změny a být v bezprostředním kontaktu s přírodou na vlastní kůži a všemi smysly. Důsledným ukazováním, pozorováním a vysvětlováním můžete opravovat omyly a mýty vznikající at již dlouholetou tradicí přeuklizených zahrádkářských kolonií nebo módní trendy konzumní společnosti, kde všechny „potíže“ na zahradě vyřeší chemie a zahradní mechanizace.“²¹

2.7.Environmentální výchova na školní zahradě

Se školní zahradou úzce souvisí i environmentální výchova. „Součástí současného všeobecného vzdělávání, zaměřená na ochranu a tvorbu životního prostředí. Širší pojetí než přírodovědně založená ekologická výchova. Zahrnuje také sociální, hodnotové a etické zaměření výchovy k aktivní účasti na tvorbě zdravého životního prostředí. V RVP ZV (2005) tvoří jedno z průřezových témat učiva. (Průcha, 2010)“²²

Proto by se všichni pedagogové měli snažit co nejvíce využívat zahradu i k těmto účelům. V každém dítěti je totiž zakořeněna potřeba kontaktu s přírodou a vším co

²⁰ Burešová Květoslava AUDY, Jana et al. Učíme se v zahradě. Vyd. 1. Kněžice: Chaloupky o. p. s., školská zařízení pro zájmové a další vzdělávání, 2007. 497 s

²¹ Křivánková Dana AUDY, Jana et al. Učíme se v zahradě. Vyd. 1. Kněžice: Chaloupky o. p. s., školská zařízení pro zájmové a další vzdělávání, 2007. 497 s.

²² PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, 322 s. ISBN 80-717-8772-8.

s přírodou souvisí. Ke zdravému vývoji a rozvoji všech dovedností prostě potřebuje pobývat v přírodě.

„Příroda – pokud ji necháme - může plnit významnou edukační roli (někteří dokonce tvrdí, že příroda je nejlepší učitel), poskytuje dítěti vždy dostatečné množství podnětů, tyto podněty jsou pro dítě přiměřené, protože jeho smysly se v přírodě dlouhá staletí vyvíjely. Málokterý hluk je v přírodě příliš silný, aby poškodil sluch, málokterý obraz je v přírodě příliš jasný, aby jeho dlouhodobé sledování poškodilo zrak.“²³

Důležité proto je, aby dospělí, kteří jsou v životě dítěte důležití, usilovali a dohlíželi na vyváženost venkovních a vnitřních aktivit a na její aktivní nebo pasivní formu. Jinak řečeno, aby nebyl čas, který děti stráví sledováním televize nebo počítače moc dlouhý a pobyt venku krátký, nebo vůbec - žádný.

Potom jsou tu důvody společenské, a to, že se každý musí co nejdříve naučit, jak se v našem prostředí chovat. Aby se naše životní prostředí dále už jen nezhoršovalo, musí se lidé na naší zalidňující-se planetě vychovávat a to od co nejužšího věku. Tato výchova se ale musí realizovat v co nejlepší kvalitě. Nestačí si pouze povídat o třídění odpadu. Mnohem lépe poslouží, když s dětmi budeme třídít doopravdy a když se s péčí o rostliny a živočichy seznámí právě na školní zahradě, která by k tomu měla být určena a podle toho upravená. Existují i legislativní důvody a to, že environmentální výchova je stanovena školským zákonem. Podle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání se environmentální aktivity mohou realizovat ve všech vzdělávacích oblastech tj. „Dítě a jeho tělo“, „Dítě a jeho psychika“, „Dítě a ten druhý“, „Dítě a společnost“, „Dítě a svět“. Zakomponováním do RVP pro všechny stupně vzdělávání, se environmentální výchova vlastně stala povinnou vzdělávací oblastí.

„Environmentální výchovu do vzdělávání zařadili lidé, kteří připouštějí existenci environmentálních problémů, ale kteří zároveň věří, že to „má ještě smysl“, že se „ještě dá něco dělat“. Environmentální výchova je (spolu s výchovou k udržitelnému rozvoji)

²³JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání. Praha: Josef Raabe, c2010. 148 s. Nahlížet - nacházet. ISBN 978-80-86307-95-4.

odezvou na vzrůstající počet lidí žijících na jednom místě (a na naší planetě vůbec), výchovou, jejímž cílem je vychovat a naučit žít lidi za změněných podmínek jinak.“²⁴

Hezký ale záludný zároveň je v environmentální výchově důraz na to, že má probíhat dobrovolně a uvědoměle. Je důležité, aby lidé věděli, proč se chovají tak, jak se mají chovat a hlavně, aby se tak chovat chtěli. Aby se lidé necítili být do ochrany životního prostředí nuceni, musí se s tímto přístupem sžít, pro což je senzitivním obdobím právě věk předškolní.

„Jedním z cílů environmentální výchovy je rozvoj environmentální senzitivity. K němu může dojít jen ve vhodně diverzifikovaném přírodním prostředí. Proto je pro potřeby environmentální výchovy kladen velký důraz na prostředí, ve kterém se děti pohybují.“²⁵

Environmentální výchova je vlastně všechna snaha, která má za cíl pomoci lidem uvědomit si spoluzodpovědnost za stav životního prostředí a přírody vůbec, rozvíjet v nich tvořivé a citlivé řešení ekologických problémů a hledat jejich příčiny.

„V praktické pedagogické činnosti jde o dosažení vyváženého souladu nezbytných odborných ekologických poznatků s citovými a smyslovými prožitky, které pomáhají nalézt lásku k přírodě, zvnitřňovat úctu ke všemu životu a zvyšovat úroveň mezilidských vztahů.“²⁶

Člověk si obvykle svá předškolní léta nepamatuje, přesto jsou pro jeho další psychický i fyzický vývoj naprosto primární. Motivace chránit a zajímat se o přírodu se během předškolních let dítěti musí zvnitřnit, protože pouze vnější motivace velmi brzy přestane působit a dohání se jen velmi ztěžka. Učitel by měl v dítěti probouzet zájem pozorovat, objevovat a naslouchat světu kolem. Neměl by ho jen zahlcovat úkoly a ty následně kontrolovat.

²⁴JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání. Praha: Josef Raabe, c2010. 148 s. Nahlížet - nacházet. ISBN 978-80-86307-95-4.

²⁵JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání. Praha: Josef Raabe, c2010. 148 s. Nahlížet - nacházet. ISBN 978-80-86307-95-4.

²⁶MÁCHAL, Aleš. Špetka dobromysli: kapitoly z praktické ekologické výchovy. 1.[^]vyd. Brno: EkoCentrum, 1996. 153[^]s. Hrách na zdi. ISBN 80-901668-6-5.

„Základním cílem environmentální výchovy v předškolním věku je podnítit v dětech touhu poznávat okolní svět a rozvíjet ji hluboký a trvalý vztah k přírodě, který se později přemění v dovednost poznat v životním prostředí dysfunkce a (ještě později) v chuť přírodu aktivně chránit.“²⁷

Chuť koukat se na svět kolem sebe by měli podporovat i rodiče, třeba i jen při cestě do mateřské školy. Poslední dobou děti ale o tento čas strávený venku přicházejí, a to kvůli uspěchané době a tím pádem uspěchaným rodičům, kteří v rámci uspořené času dítě do školy vozí autem. Schází mu tak ale i komunikace s rodičem, který tento čas nepokládá za důležitý. Děti v důsledku toho pak často ani nejsou vhodně oblečené, protože v autě je teplo a ten kousek od auta k vratům přece přeběhnou, za to jsou zbytečně stresované tím vším spěchem.

„Mnohé environmentální činnosti jsou venkovní, počítají se zamazáním dětí blátem. Jiné počítají s tím, že dítě ochutnává plody ze zahrady, pomáhá na zahradě nebo je ve styku s živými organismy (např. vzdělávání za pomoci zvířat). Musíme se ptát nejen na to, jaká jsou zdravotní rizika z nějaké činnosti (a vyvarovat se jich), ale také jaká jsou rizika nečinnosti.“²⁸

Jestliže chce učitelka poskytnout dětem pestrou a kvalitní nabídku činností, musí využívat pobytu na školní zahradě každý den a to i za nepříznivého počasí. Vždyť kolik podnětů ke hrám a zkoumání se dá objevit v dešti, blátě nebo sněhu a větrném počasí. Na zahradě může učitelka s dětmi i číst, vyprávět si, svačit, nebo ji využít v teplých měsících pro odpolední odpočinek. Jednoduše používat zahradu i pro řízenou činnost. Najdeme zde spoustu inspirace pro výtvarné, hudební a pohybové činnosti, prostor pro hry a klid na čtení. Environmentální výchova se pak realizuje jako nadstavba k těmto činnostem. „Každé dítě by mělo mít svůj vlastní svět, kde jsou bábovičky z písku, luční kobylky, vodní brouci, pulci, žáby, motýli, lesní jahody, třešně, žaludy, kaštiny, lezení po stromech, brouzdání se potokem, lekníny, veverka, netopýři, včely, morčata, štěňata, strniště, smrkové šišky, oblázky, písek, hadi, borůvky a sršni. Každé dítě, které o tento svět přijde, zároveň přijde i o nejlepší zdroj své výchovy. Tím, že se s jednotlivými

²⁷JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání. Praha: Josef Raabe, c2010. 148 s. Nahlížet - nacházet. ISBN 978-80-86307-95-4.

²⁸JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání. Praha: Josef Raabe, c2010. 148 s. Nahlížet - nacházet. ISBN 978-80-86307-95-4.

složkami tohoto světa seznámí, se dostane do styku s vnitřní harmonií přírody. Toto poučení je nenásilné, přirozené a celistvé. “Luther Burbank (1907)²⁹

Úpravy zahrady by měly směřovat k vytvoření pestrého prostředí. Pomocí přírodnin je rozdělena na části, které v dětech probouzí tvořivou fantazii. Proto by nemělo chybět zákoutí s kameny, záhonek s rostlinami, potůček nebo jiný vodní prvek, kde mohou pozorovat vodní rostliny a živočichy. Kromě pískoviště by na zahradě mělo být i blátoviště a kameniště. Je to nedocenený prvek, který nabízí širokou škálu činností a věcí k pozorování. Chybět nesmějí ani stromy na lezení, kdy učitel musí stanovit pravidlo, že na jeden strom nesmí lézt více jak jedno dítě a že žák nepoleze výš, než na jakou výšku se sám cítí.

Výhodou školní zahrady je i to, že zde můžeme společně s dětmi sledovat cyklické střídání denních dob anebo ročního období. Není lepší pomůcky, než přírody, kterou máme nablízku právě ve formě školní zahrady. Děti se pomocí vlastního pozorování brzy naučí rozpoznat jaro, léto, podzim i zimu nebo ráno, poledne, odpoledne a večer.

Na zahradě se děti také naučí, že není možné si na ní jenom hrát, ale že je důležité o ni také pečovat. Mohou se podílet na jemné údržbě zahrady a tak si víc vážit nejen toho co na ní roste, ale i odvedené práce.

Nedílnou součástí školní zahrady jsou i herní prvky, které jsou všemi dětmi velmi oblíbené. Jedná se hlavně o skluzavky, houpačky, kolotoče, pružiny, nejrůznější prolézačky, auta, lokomotivy, domky a altánky. Lepší je využívat prvky z přírodních materiálů tedy obnovitelných zdrojů, jako je například dřevo a snažit se omezit prvky z plastů. Stejně tak bychom měli dbát na to, aby nebyly vypracované do detailů. Domek s vymalovanými perníčky a cukrovou vatou jako namísto komína, kočkou na střeše a namalovanou čarodějnici na zdi je možná na pohled pěkný, ale značně omezuje dětskou fantazii a nenutí dítě tvořivě přemýšlet.

Na zahradě se děti naučí pozorovat vše živé a později nemusí trpět žádnými fobiemi z brouků nebo žížal, mohou provádět nejrůznější experimenty a prostě objevovat svět. Zapojit se mohou do nejrůznějších prací na zahradě, jako je úklid, jemná údržba a zvelebování zahrady, krmení ptáků popřípadě jiných zvířat. Lze zde také získat přírodní

²⁹JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání. Praha: Josef Raabe, c2010. 148 s. Nahlízet - nacházet. ISBN 978-80-86307-95-4.

materiály na mnoho výtvarných činností. Jsou důležité jak hry v přírodě, tak hry na přírodu. Je možné také pozvat zoology, kteří na zahradě mohou představit nejrůznější druhy živočichů.

3. Praktická část

3.1. Úvod

V praktické části jsem zkoumala, jakou mají děti představu o školní zahradě. Zajímalo mě, jestli reálná zahrada mateřské školy, kterou děti navštěvují, má na děti nějaký vliv, popřípadě jaký. Po domluvě s vedením a personálem dvou vybraných škol jsem provedla kvalitativní výzkumnou sondu ve spolupráci s předškolními dětmi. Školy jsem záměrně vybrala co nejvíce kontrastní. V dalším textu je popsán celý můj postup, metody výzkumu, výsledky, fotografie reálných zahrad a vybrané obrázky dětí. V kapitole diskuse výsledků je uveden rozhovor s ředitelkou mateřské školy, která se chystá na renovaci zahrady a ve stejné kapitole jsou představeny i závěry zahradního architekta.

3.2. Výzkum

3.2.1. Cíl výzkumu

Jde o pohled dětí na to, jak má vypadat kvalitní zahrada. Cíl výzkumu odráží potřeby dětí. Jejich obrázky nejsou projektem pro architekta, ale jde pouze o ideje. Mohou se stát pouze podnětem k zamyšlení architekta nad podobou zahrady.

3.2.2. Výzkumné otázky

Hlavními výzkumnými otázkami jsou:

Jaký vliv má reálná podoba školní zahrady na vnímání okolí a přání dětí?

Jsou dětské ideje (ne)použitelné? A jak jsou dětské ideje využitelné pro realizaci skutečné zahrady?

3.2.3. Účastníci výzkumu

Účastníky výzkumu byly samotné mateřské školy, dále pak vedení MŠ - ředitelky, učitelky a v neposlední řadě předškolní děti a zahradní architekt.

V plzeňské mateřské škole se výzkumu účastnilo 22 dětí, v pražské mateřské škole 17 dětí. Celkový počet dětských účastníků je tedy 39 předškolních dětí. Výběr mateřských škol byl záměrně velmi kontrastní, co se vzhledu zahrady týče.

3.2.4. Metody zkoumání

Pro hledání odpovědí na hlavní výzkumné otázky jsem využila dvou metod. První jsem pojmenovala „kreslený dotazník“. Zadání pro děti bylo řečeno ústně a znělo: „Nakreslete takovou zahradu MŠ, jakou byste chtěli. Můžete nakreslit cokoli, s čím byste si tam chtěli hrát. Prostě tak, aby se vám tam líbilo“.

Záměrně nebylo ve znění zadání úkolu nic konkrétního. Nepadla slova jako houpačka, strom apod., aby děti nebyly zbytečně ovlivňovány.

Odpovědi kreslily formou obrázku. K dispozici děti dostaly pastelky a voskovky. Obrázek malovaly na čistý bílý papír o velikosti A4.

Předpokládaný výsledek: Můj osobní předpoklad byl, že se obrázky dětí budou lišit. Pravděpodobně budou připomínat jejich zahrady. U dětí s malou zahradou s betonovým podkladem očekávám větší počet vymyšlených nerealizovatelných prvků než u dětí s velkou zelenou zahradou a to kvůli nedostatku reálných podnětů. Zajímá mě, jestli děti z pražské školky na zemi nakreslí trávu, nebo jiný povrch. Z plzeňské školky pravděpodobně získám více obrázků, na kterých bude zobrazena nějaká přírodnina-strom, rostlina, atp.

Otázka pro zpracování „dotazníku“ zní: Jaké a v čem budou odlišnosti mezi kresbami a realitou?

Druhou využitou metodou byl rozhovor. Ten jsem vedla jednak s dětmi (nad jejich obrázky) a jednak s ředitelkami, učitelkami a zahradním architektem.

3.2.5. Popis průběhu výzkumu

Nejprve jsem volala ředitelkám mateřských škol. Potom jsem se již s učitelkami domluvila na přesném termínu návštěvy. Výzkum v obou školkách probíhal po svačině namísto řízené činnosti. Děti seděly u stolečku a otázku jsem jim zadávala všem najednou. Odpovědi děti zaznamenaly voskovkami nebo pastelkami na papír A4. Jednalo se pouze o předškolní děti, což je z každé školky jedna třída. Časový limit dětem zadán nebyl. Kdo domaloval, přišel za mnou a řekl mi, co se na obrázku nachází, postupně jsem tak mluvila se všemi dětmi. Následně jsem se domluvila s ředitelkami mateřských škol, zeptala se ještě na dodatečné otázky ohledně zahrad a zahrady si

nafotila. Obrázky si děti podepsaly pouze křestním jménem, kvůli pozdější orientaci a lepší práci s výsledky výzkumu.

3.3. Popis mateřských škol a jejich zahrad

Školka A

Školka A se nachází v Plzni. Má nově zrekonstruovanou fasádu, na jejíž jedné stěně je namalován motiv šneka s korunou stromu. Školka je dvoupatrová, mají zde sklep a zahradu. V budově jsou čtyři třídy a do školky dochází celkem 104 dětí. Výchovně vzdělávací program je zde zaměřen na ekologii a zdravý životní styl. Přímo v budově jsou chována živá zvířata a je pěstováno spousta rostlin, které podporují děti v utvoření pozitivního vztahu ke všemu živému.

Školka se účastní mnoha projektů většinou s ekologickým zaměřením.

Zahrada má rozlohu 1800m². Je oplocená na zeleno natřeným plotem, který jemně doplňuje exteriér a člověk si za ním nepřijde jak ve vězení. Terén je svažité, takže děti lépe trénují svoji fyzickou zdatnost. Povrch je celý travnatý, vyjma dopravního hřiště. V celém areálu je spousta různých vzrostlých stromů. Najdeme zde i potůček a další vodní plochy. Pískoviště je v palisádové ohradce, a z půlkulatin je postavena i indiánská kánoe. Ta patří k indiánské osadě, jehož součástí je tee-pee, totem a dřevěný kůň. Veliké položené klády slouží jak ke hrám, tak i k odpočinku spolu s lavičkami. Na těchto kládách děti mohou pozorovat volně se rozkládající dřevo a život v něm. Najdeme zde i bylinkovou zahrádku a hmatovou stezku. Nedílnou součástí je kompost. Zahrada je doplněna dalšími dřevěnými objekty jako je tříhlavý drak, housenka nebo strážce zahrady „Dubínek“. Pomůcky a hračky na písek jsou uschovány v dřevěném domku u pískoviště, na něm se nachází ještě lezecká stěna a provazová síť.

Zahrada je využívána dopoledne i odpoledne pro pohybové hry, relaxaci a vzdělávání dětí. Konají se zde akce pro rodiče i pro veřejnost. O údržbu zahrady (respektive dětských herních prvků a záhonků) se starají děti, personál školy, a s jemnou údržbou pomáhají i děti ze Základní školy, se kterou MŠ spolupracuje (většinou se jedná o děti, které vyrostly v této školce). Na zahradě také probíhají přednášky pečovatele ze Zoologické zahrady pro děti, kde jim i představuje nejrůznější zvířata. Vodní prvek slouží také k rekreaci a vzdělávání dětí. Na dopravním hřišti, které je součástí zahrady,

probíhá dopravní výchova, kde děti vzdělávají přímo policisté. Předškolní děti se musí naučit dopravní značky a situace, které v dopravě nastávají a když vše zvládnou, dostanou „Řidičský průkaz“.

Jedná se o reprezentativní zahradu pro Západočeský region. Ředitelka školy přednáší v rámci regionu jak získávat granty a dotace pro vzdělávání na zahradách.

Školka B

Školka B se nachází v centru Prahy. Školka je součástí obydlého činžovního domu. Interiér ovšem překvapí svojí velikostí. Ve školce jsou tři velké třídy, tělocvična a jídelna. Zahrada se nachází na ostrově Žofině vzdáleném od školky 325 metrů, cestu ovšem kříží tři poměrně rušné křižovatky. Prostor je pronajatý od Prahy 1. Je vlastnictvím povodí Vltavy. Po povodních v roce 2002 se musela celá zahrada zrekonstruovat a veškeré prvky se pořizovaly nové.

Zahrada má asi 1000m² ovšem pouze část povrchu je travnatá. Polovina plochy je pokryta tartanovými dlaždicemi a zbytek je ušlapaná zem. Zahrada má vysoký bytelný plot, což je bohužel v této části města nutností. Je vybavena dvěma klouzačkami,

houpačkou a dvěma kolotoči. Najdeme tu i dvě pískoviště, pérovací houpačky, prolézací loď, lavičky, domek na hračky, altánek a tabule. Jako vodní prvek se zde nachází podlouhlé umyvadlo z umělé hmoty. Najdeme zde ale i kompost. A jelikož je zahrada od školky docela dost vzdálena, tak i záchod. Dopadové plochy tvoří tartanové dlaždice. Nalezneme tu i několik vzrostlých stromů.

O tom, co se na zahradě bude nacházet, rozhoduje vedení školky spolu s rodiči. Financuje si veškeré náklady sama s příspěvím sponzorských darů.

Nedostatek možností setkání se s přírodninami na zahradě školka kompenzuje školkami v přírodě (kde např. jezdí na koních) a návštěvami zoologické zahrady.

Základní rozdíl mezi mateřskými školami je v přístupu k pobytu dětí venku a v počtu přírodních prvků na zahradě. Je to způsobeno rozdílným zaměřením a filozofií každé školy, finančními možnostmi, zájmem a určením priorit odpovědných osob.

3.4. Výsledky výzkumu

Metodu kresleného dotazníku jsem zvolila z důvodu omezených vyjadřovacích schopností dětí, které by ještě dotazník nevyplnily za pomoci textu. Zároveň mi tato metoda přišla nejnázornější. Jde vlastně o kresbu s konkrétním zadáním a následnou analýzu. Nejde však o analýzu z psychologického hlediska, ale o analýzu obsahovou, kdy jsem se v kresbách zajímala čistě o prvky, které děti nakreslí. Otázka byla zadána ústně a odpovědi děti zaznamenaly formou obrázku.

Další použitá metoda je rozhovor, kdy jsem ihned po odevzdání obrázku mluvila s každým dítětem, a rozebraly jsme, co se na obrázku nachází. Rozhovory byly individuální a hlavně informativní, protože přeci jen některé dětské symbolické a schematické kresby by byly k dalšímu zkoumání nepoužitelné. Informace jsem si zaznamenávala na papír. Většina dětí čistě popsala, kde co je „tohle je strom a tady stojí indián ...“, ale našly se i takové co samy od sebe říkaly, proč tam nakreslily zrovna to, co nakreslily „... a tady sou kapky, aby byla duha a louže, ...“.

Co mi děti uváděly a co na obrázcích bylo, jsem si zapisovala. Získala jsem tak jednotlivé kategorie, u nichž jsem sledovala četnost výskytu.

3.4.1. Výčet prvků z obrázků dětí

Školka A

18x tráva

11x květina

8x domek, bazén

7x strom

6x klouzačka

5x děti

4x balón, houpačka

3x tee-pee, kůň

2x pískoviště, oheň, indián, auto, duha

1x houpací kůň, kameny, brána, obruč, sloupy, krtčí hromádka, kopec, ptačí budka, lávka, žebřík, kapky, panenka, pes, šnek

Školka B

13x klouzačka

10x tráva

8x bazén

7x domek, kytky

4x plot

3x houpačka, semafor, žebřík, cesta

2x koloběžka, prolézačka, balón, pták, motýl, děti

1x písek, jezírko, les, kapky, keř, altánek, potůček, matrace, škola, výtah, brána, kolotoč, dinosaur

Shodné prvky

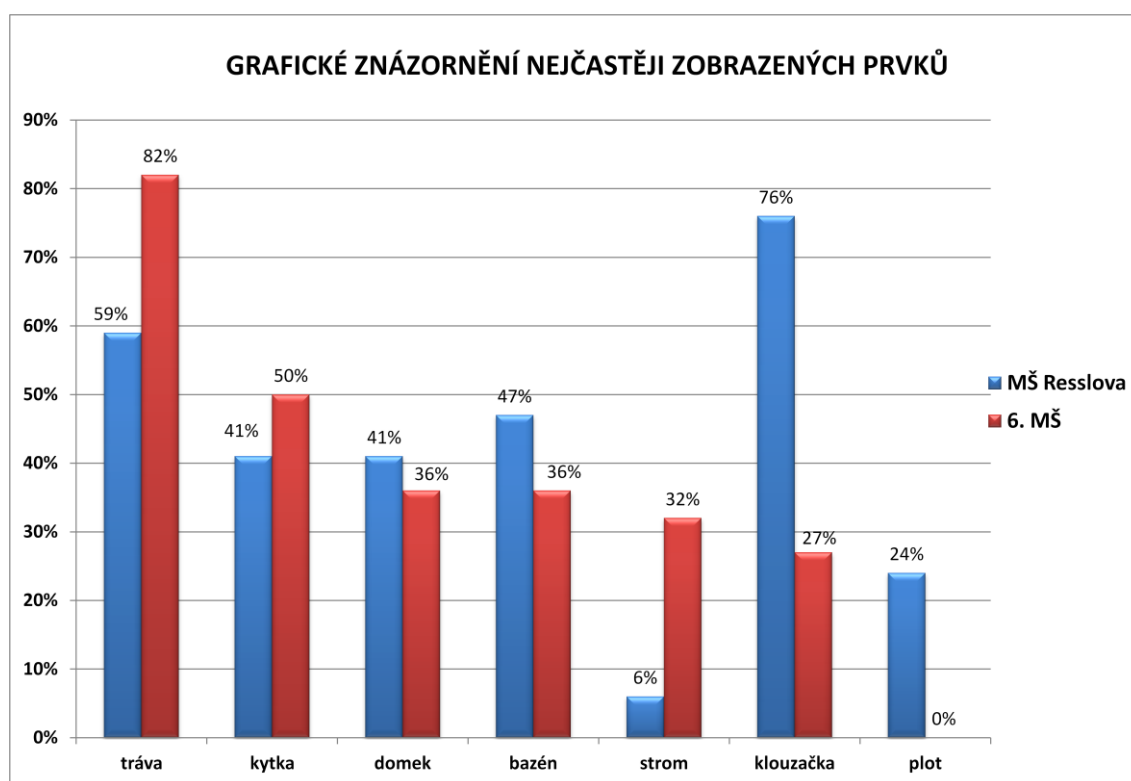
Tráva, květina, domek, bazén, strom, klouzačka, děti, balón, houpačka, pískoviště, brána, kapky.

Je zajímavé, že očekávaných naprosto nerealizovatelných věcí se v obrázcích objevilo naprosté minimum. Děti většinou kreslily to, na co si vzpomněly ze své zahrady a pak do ní dokreslovaly svá přání. Velice překvapivé bylo zjištění, jak velký má na děti jejich vlastní zahrada vliv. Děti z ekologické školky povětšinou začaly travou, některé děti z pražské školky plotem.

3.4.2. Grafické znázornění výsledků

Nejčastěji zobrazované prvky srovnané procentuálně z důvodu různého počtu účastníků v mateřských školách.

	tráva	kytka	domek	bazén	strom	klouzačka	plot
MŠ Resslerova	59%	41%	41%	47%	6%	76%	24%
6. MŠ	82%	50%	36%	36%	32%	27%	0%

Jak je patrné i z grafu, v 6. MŠ je oproti MŠ Resslerova zobrazeno více přírodních prvků. Pravděpodobně je to způsobeno ekologickým zaměřením a podobou zahrady stejně jako klouzačka vítězí u pražské MŠ.

Návrh zahrady složený z prvků, které se vyskytovaly na dětských kresbách ve více jak 25%.

Návrh je vytvořen ze všech dětských obrázků. Podobu prvků jsem určila sama - není určující. Jde čistě o přítomnost prvků. Na obrázku se nachází tráva, květiny, strom, domek, klouzačka a bazén.

3.5. Diskuse výsledků

Tráva - má převahu u plzeňské mateřské školy, kde mají travnatý povrch na většině zahrady. U pražské mateřské školy převažují tartanové desky a udusaná hlína. Travnatá část vypadala nevyužívaně. Nejspíše je to způsobeno polohou zahrady, kdy je často zasažena povodněmi.

Kytka - opět převažuje u plzeňské mateřské školy. V zahradě pražské mateřské školy jsem nenarazila na žádnou kvetoucí okrasnou rostlinu. Přesto je rozdíl menší než u trávy. Pravděpodobně je to způsobeno představou, že na zahradě se pěstují květiny.

Domek - zde je rozdíl nejmenší. Na obou zahradách se nacházejí domky na hračky a u pražské mateřské školy najdeme i altán. Svou velikostí se stávají významným prvkem pro podobu zahrady.

Bazén - ten na zahradě nemá ani jedna mateřská škola, i tak se objevuje u obou celkem často. Děti z pražské mateřské školy mohou být ovlivněny řekou, která obklopuje zahradu ze dvou stran, jelikož se zahrada nachází na ostrově. Z plzeňské mateřské školy zase vodním prvkem, který se na zahradě nachází.

Strom - stejně jako ostatní přírodní prvky i strom má převahu u ekologické mateřské školy. Na jejich zahradě se setkávají se stromy neustále. Najdeme tam vrbu, po které mohou děti lézt, ale i přesto si uvědomovat, že je to strom a ne jenom průlezka. Na druhé zahradě jsou sice také stromy, ale děti je mají možnost vnímat jenom podobně jako sloupy. Jsou vzrostlé a koruna se nachází až hodně vysoko. Nejspíše proto je děti ani moc nevnímají jako stromy.

Klouzačka - zahrada pražské mateřské školy má klouzačky dvě a jsou docela výraznými prvky na celé zahradě. Jsou barevné a hodně nápadné. Klouzačka u druhé mateřské školy je zabudována do terénu a i tak je poměrně oblíbeným prvkem.

Plot - ten kreslily pouze děti z pražské mateřské školy. Plot jejich zahrady jasně odděluje prostor školy od ostatního prostoru, zatímco ve druhé školce je jemnější a schovaný za keři.

3.6. Rozhovory s Mgr. Alenou Držalovou a zahradním architektem

Mluvila jsem s ředitelkou 63. mateřské školy v Plzni Mgr. Alenou Držalovou, protože jejich škola se chystá na renovaci zahrady. Diskutovaly jsme na téma přírodních zahrad, o problémech souvisejících s financováním renovace zahrady a o zapojení dětí do vymýšlení projektu, kdy jsme obě ocenily nekonečnost dětské fantazie. Možnost zahrnutí dětských nápadů do realizace zahrady připustil i architekt.

Proč jste se rozhodli pro renovaci zahrady?

Nepůsobí dobře na děti ani na nás a rodiče. Nová bude účelnější, změnily se totiž nároky a podmínky. Dříve se na zahradě po dětech chtělo, aby všechny seděly na pískovišti. Všude byla stejná betonová pískoviště, těch se snažíme zbavit už delší dobu bohužel, je to finančně dost náročné.

Ptali jste se dětí, co by na zahradě chtěli mít?

S dětmi jsme prošli zahradu a říkali si, co kde chtějí mít.

Proč jste se rozhodli přizvat architekta?

Vyplynulo to přirozeně. Nikdo z nás tomu tolik nerozumí, aby si troufl navrhnout to sám. S architektem bude projekt odbornější.

Kde sháníte finance?

Z grantů. Na zahradu máme dotace města Plzeň odbor životního prostředí. Školka spolufinancuje zahradu jenom trochu.

Kdo rozhodoval o renovaci školky? Zapojili se rodiče?

Rozhodoval pedagogický sbor bez rodičů. Vyplynulo to z potřeb.

Kdo se o zahradu staral a kdo se o ní bude starat po renovaci?

Zahradníci. Nová vize je zapojení rodičů a dětí na drobné práce. Jinak se o zahradu budou starat handicapovaní zahradníci z plzeňské praktické školy.

Z krátkého rozhovoru se zahradním architektem (nechce být uveden) vyplynulo, že když mateřská škola zprostředkuje obrázky zahrad MŠ od dětí, tak si je rád prohlédne. Přesto nebyl přesvědčen o jejich užitečnosti. Dětské sny prohlásil většinou za nerealizovatelné. Po popsání některých dětských přání, která vyplynula z výzkumu, mírně názor poupravil. Podle možností mateřské školy, zejména těch finančních, by je v

upravené verzi do návrhu buďto zahrnul nebo ne. Nápad zapojit dětské návrhy do plánu zahrady mu přišel zajímavý.

3.7. Doporučení pro praxi

Protože si většinou podobu zahrady plánuje každá školka sama, zní mé doporučení takto: Kromě vedení, učitelského sboru a dalšího personálu a rodičů se k projednání mohou vzít také dětské sny a představy. Proč tuto zásadní otázku neprodiskutovat také s dětmi? Jejich nekonečná fantazie a neotřelé nápady nám mohou v ledasčem pomoci. To platí i v případě, že se mateřská škola rozhodla přizvat architekta. I jemu mohou nápady rozšířit pohled na věc.

Zahrady vždy plánují jenom dospělí, kteří se snaží naplnit své představy o tom, co je pro děti nejlepší. Proto by se měli snažit zjistit, co dítě doopravdy chce a co je nejlepší podle něj. Je jasné, že tyto představy nepůjdou z bezpečnostních, hygienických a dalších nejrůznějších důvodů plně zrealizovat, ale proč se jimi alespoň neinspirovat?

4. Závěr

Ve své práci jsem nastínila problematiku zahrad MŠ. Zaměřila jsem se na to, abych prozkoumala pohled dětí na tuto důležitou součást vybavení MŠ.

Aby zahrada opravdu plnila podmínku, dostat děti do přírody, musí se na ní vyskytovat přírodní prvky. Děti samy mají k přírodě blízko, stačí tento jejich smysl rozvíjet. Z kreseb je jasné, že podoba reálné zahrady má veliký vliv na dětská přání o podobě jejich vysněné zahrady. Dalším velkým vlivem, je zaměření školky a pojetí programu. Děti z ekologické školky věděly, že pokud chtějí na zahradě duhu, musí jim tam i pršet. Téměř na každé kresbě se objevil alespoň jeden strom nebo květina. Nedá se říci, že by děti z pražské školky nevěděly, že k duze je zapotřebí déšť. Jenom tyto přírodní procesy nepozorují venku a nemají je tak zažité, aby jim přišlo přirozené je i znázornit.

Ideální zahradu dětí z obrázků dle mého názoru nepoznáme. Když se podíváme na obrázky dětí, uvidíme skoro pokaždé podobnost s tou, kterou navštěvují se svou školkou. Jednoduše si neumí představit úplně jinou zahradu, než mají možnost navštěvovat. Také neznázornily všechny své sny. Když totiž zrovna kreslí klouzačku, tak zapomenou, že chtěly nakreslit ještě třeba houpačku a kolotoč.

Je tedy jasné, že podoba zahrady, má na dětské představy vliv, stejně jako program školy. Má na ně vliv, protože do ní docházejí, dívají se na ní a jako děti jsou ještě ovlivnitelné celým svým okolím. Stejně jako napodobují dospělé podle toho, co dělají, tak si utváří názor na svět, podle toho co vidí a co v něm zažijí. Také nemají se možnost seznámit s jinou zahradou, protože většinu svého času, tráví právě v mateřské škole. Pro mnoho dětí je to jediná příležitost, kdy se setkávají se zahradou a přírodou vůbec. Příroda je těžko nahraditelná a v dnešní době si jí málokdo váží, betonová společnost jí odsouvá na okraj a spousta lidí k ní nemá vztah. Proto musíme dětem přírodu přibližovat všemi možnými způsoby. Vztah k přírodě si musí děti utvořit, aby ji pak chtěly a uměly chránit a zachovat tak životní prostředí pro další a další generace.

5. Seznam literatury

AUDY, Jana et al. *Učíme se v zahradě*. Vyd. 1. Kněžice: Chaloupky o. p. s., školská zařízení pro zájmové a další vzdělávání, 2007. 497 s.

ČINČERA, Jan. *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*. Brno: Paido, 2007. 116 s. ISBN 978-80-7315-147-8.

Česká republika. Vyhláška č. 410/2005 Sb. o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých. In: Sbíрка zákonů, Česká republika. 2005, částka 141, s. 7478–7488.

GRÜNDLER, Elisabeth C. a Norbert SCHÄFER. *Dětská hřiště a zahrady v přírodním stylu; význam, plánování, realizace*. Vyd. 1. Hradec Králové: Ministerstvo životního prostředí ČR, 2010, 85 s. ISBN 978-80-7212-523-4.

JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. *Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Josef Raabe, ©2010. 148 s. Nahlížet - nacházet. ISBN 978-80-86307-95-4.

MÁCHAL, Aleš. *Špetka dobromysli: kapitoly z praktické ekologické výchovy*. 1. vyd. Brno: EkoCentrum, 1996. 153 s. Hrách na zdi. ISBN 80-901668-6-5.

OPRAVILOVÁ, Eva a GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Kurikulum předškolní výchovy. 2. díl, Léto v mateřské škole: učebnice pro pedagogické obory středních, vyšších a vysokých škol*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 125 s. ISBN 80-7178-245-9.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, 322 s. ISBN 80-717-8772-8.

SMOLÍKOVÁ, Kateřina a kol. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2004, 48 s. ISBN 80-870-0000-5.

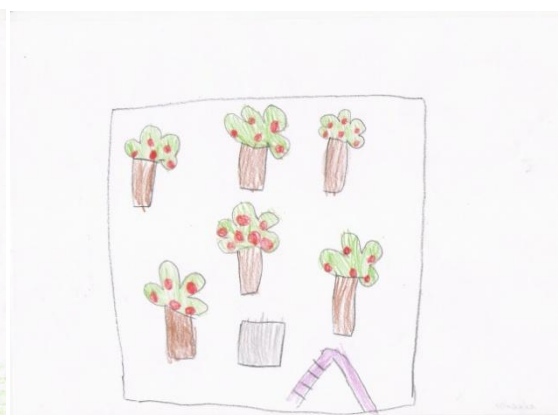
ŠIRCOVÁ, Ivana. *S dětmi v přírodě: zážitková výchova po celý rok*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 159 s. ISBN 978-80-7367-201-0.

<http://www.ekoskolka.cz/>

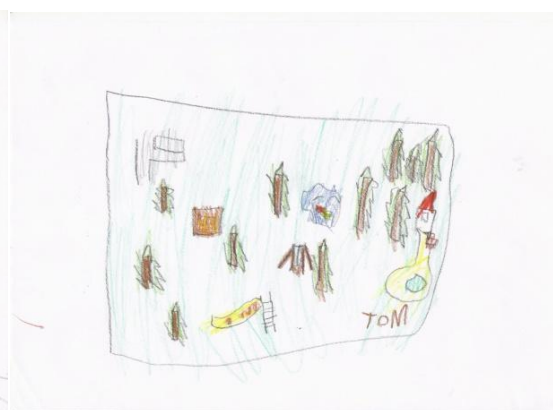
http://www.zsressl.cz/ms_home.html

6. Přílohy

6. MŠ Plzeň-obrázky předškolních dětí

MŠ Resslerova-obrázky předškolních dětí

Fotografie zahrad

6.MŠ

MŠ Resslerva

Resumé

Téma předkládané práce zní Ideální zahrada mateřské školy podle představ dětí předškolního věku a bylo vybráno především z toho důvodu, že v dnešní době, je zahrada mateřské školy pro mnohé děti jednou z mála příležitostí, jak se přiblížit přírodě. Dnešní svět bojuje s obezitou, alergiemi, sníženou imunitou a na to navazující vysokou nemocností dětí i dospělých. Častý pobyt v přírodě má přitom pozitivní vliv na všechny tyto oblasti. Je důležité, aby si i učitelky mateřských škol uvědomily jak moc je důležité soužití člověka s přírodou. Spolu s rodiči a příbuznými jsou to totiž právě ony, kdo dává dítěti základ vztahu k přírodě a celému našemu okolí. Klíčovou otázkou této práce je, jestli podoba zahrady mateřské školy má vliv na vnímání dětí a jaké jsou vlastně dětské představy ohledně ideální zahrady. Práce nejdříve pojednává o funkcích, významu školních zahrad a o jejich historii. V závěru práce jsou dětské obrázky zahrad, na kterých své představy zobrazují.

The topic of presented thesis sounds Ideal nursery garden to the ideas of children of preschoolage. Primarily, the theme was selected because now a days the nursery garden is one of the few opportunities to engage with nature for many children. Today's World is fighting obesity, allergies, decreased immunity and the subsequent high sickness rate among children and also adults. In fact, frequent outdoor activities have positive influence on all these areas. It is important to the numerous school teachers to realize how important the co-existence between man and nature is. The teachers, together with parents and relatives, are precisely the ones who give the child the basis for the relationship to nature and our whole neighbourhood. The key question of this paper is whether the form and image of nursery garden has an impact on the perception of children and what are actually the children's ideas as for ideal garden. This Paper first discusses the functions, importance, of numerous gardens and their history. In conclusion, there are Picture of gardens made by children, where their ideas appear.